

Dr Nataša VUJISIĆ – ŽIVKOVIĆ
Filozofski fakultet
Beograd

Pregledni naučni rad PEDAGOGIJA LXI, 4, 2006. UDK: 37.015
--

DISCIPLINA PITANJA VIĆENTIJA RAKIĆA

Rezime: U ovom članku, pisanom povodom 125 godina od rođenja jednog od najznačajnijih srpskih pedagoga, Vićentija Rakića, izložen je pokušaj da se preokret u našem pedagoškom mišljenju nastao pod uticajem njegovih radova sagleda u kontekstu kulturno-istorijskih prilika i institucionalnih uslova u kojima se dogodio. Novi pristupi u teoriji vaspitanja, obrazovanja, škole i nastave koncipirani u Rakićevim delima imali su značajan uticaj na stvaralaštvo docnijih srpskih pedagoga, nekada kroz prihvatanje koncepcija karakterističnih za Rakića, a češće kao usvajanje njegovog načina u promišljanju pedagoških problema i pitanja.

Aktuelnost dela Vićentija Rakića, između ostalog, jeste i u tome što je ono konstituisalo metodološku školu naše pedagogije na svim istorijskim prekretnicama tokom XX veka.

Ključne reči: Vićentije Rakić, kontinuitet i diskontinuitet u pedagogiji.

Pisati o Vićentiju Rakiću povodom 125. godišnjice njegovog rođenja (rođen je 4/17. novembra 1881. godine u Paraćinu) znači unapred se odreći ambicije da se njegovom delu pristupi na klasičan historiografski način. »Delo Vićentija Rakića ubraja se u najznačajnija teoretska istraživanja u oblasti vaspitanja u domaćoj pedagoškoj literaturi /.../ Njegova vrednost daleko je veće od istorijske. Ono pokreće probleme od najvećeg značaja u savremenom vaspitanju, a ideje Vićentija Rakića najvećim delom su u zadivljujućem skladu sa modernim koncepcijama ličnosti i njenog razvoja«, napisala je Aleksandra Marjanović (Marjanović, 1967; 139) u prvoj studiji posvećenoj Vićentiju Rakiću nastaloj u vreme njegovog života.

Otvarajući, povodom stogodišnjice Rakićevog rođenja, nove mogućnosti za pristup njegovom delu, pre svega u oblasti školske pedagogije i didaktike, profesor

Vladeta Tešić ukazuje da je potreban »hitan rad na pripremi **kritičkih** izdanja svih njegovih neobjavljenih tekstova« (Tešić, 1981; 49), dok profesor Jovan Đorđević ističe aktuelnost Rakićevih didaktičkih koncepcija (Đorđević, 1981).

Dr Vićentije Rakić (1881–1969)

Tokom proteklih dvadeset pet godina samo je uvećana potreba da se uvek iznova vraćamo Rakiću i prihvatamo rizik preispitivanja shematizovanih istorijskih predstava i vlastitog metodološkog samorazumevanja. Vićentije Rakić se rastao sa normativnom pedagogijom preko igre i umetnosti, područja koje je najmanje dostupno objektivizujućem, naučnom mišljenju. Naš »najpsihološkiji« pedagog, primetila je Ljubica Radulaški, »pristupio je problemu čoveka i njegovog razvoja sa pozicija biološko-energijskog dinamizma« (Radulaški, 1981; 75). Mojmanov doktorant je eksperimentalnu pedagogiju prihvatao više kao odnos prema pedagoškim činjenicama, a manje kao eksperimentalni metod. (Potkonjak, 1981; 65) Dušan Jovanović uočava da Vićentije Rakić »iako nije neposrednije uticao na školsku praksu /.../ mlađem pokoljenju srpskih pedagoga jasno je pokazao da je stvaranje u oblasti naučne pedagogike posao toliko isto ozbiljan, odgovoran i vezan za svest o cilju koliko i svaki drugi naučni posao«. (Jovanović, 1939; 20)

Posvećenost naučnom proučavanju vaspitanja bila je kod Rakića neodvojiva od svojejevsne samozatajnosti, pa i autocenzure: »Rakić je stalno, do kraja svoga života, živio u grču traganja, u strahu da još nije sve saznao i da još treba pogledati ovo ili ono, pa tek onda nastaviti svoje započeto delo« (Potkonjak, 1981; 65). Prividno nezainteresovan za disciplinarnе ratove koji su uznemiravali duhove njegovog vremena, odani-ji svom *grču traganja* nego uzusima univerzitetskog napredovanja i ritualima akademskog pozorišta, taj »docent po ugovoru« ipak je uspeo da izbori mesto za pedagogiju na Beogradskom univerzitetu na kome se ni jedan nastavnik pedagogije »nije moga održa-

ti i ostati do kraja, ni dr V. Bakić, ni dr Sv. Maksimović, ni dr S. Okanović, ni dr M. Šević, ni ruski naučnik Zenjkovski, ni dr D. Kirilović«.¹

Naveli smo samo neke paradokse obimom nevelikog Rakićevog dela. Njihova recepcija umnožiće nove dileme, pitanja i odgovore u našoj opštoj pedagogiji, pedagoškoj psihologiji, didaktici, andragogiji i, u manjoj meri nego što je to bilo moguće, u školskoj pedagogiji. Jedan prevodilac *Guliverovih putovanja*² uneo je u pedagošku teoriju ono što prevođenje Svifta predstavlja u književnosti – »uvek dinamit« (I. Sekulić), uvek neizvesnot. Imenjaka i prezimenjaka nekada popularnog srpskog pesnika, Vićentije Rakić, ostao je među generacijama studenata pedagogije simbol *pitalačkog, stvaralačkog i tragalačkog istrajavanja* u sopstvenoj disciplini.

Prekidi i paradigme

Ako je klasični historiografski pristup Rakićevom delu poduhvat rizičan i neizvestan, alternativni putevi istorije saznanja, ideja i nauke u svom osnovnom postupku – usmerenju na mesta, fenomene prekida i diskontinuiteta – čine se u Rakićevom slučaju gotovo izlišnim. Sam Rakić je uporno označavao, danas bi smo rekli *epistemološke činovne i pragove* koje je prekoračio i to su prihvatili svi istraživači njegovog dela. Na mestu prekida u dotadašnjoj pedagogiji (»prelom« – kako je pisao Dušan Jovanović) Rakić je izvršio preobražaj normativne pedagogije u nenormativnu »teoriju obrazovanja«; primenio je bihejvioristički metod u pedagogiji (»umereni, kritički bihejviorizam«); pružio nove uvide u opštoj teoriji vaspitanja i posebno u teoriji igre i estetskog vaspitanja; doneo novi tip didaktike koji kombinuje »školu rada« (*Arbeitsschule*) i »školu učenja« (*Lernschule*); utemeljio sociologiju vaspitanja... Rakić, takođe, brižljivo prati recepciju svog dela, pre svega doktorske disertacije *Gedenken über Erziehung durch Spiel und Kunst*, u pedagoškoj, psihološkoj i filozofsko-estetskoj literaturi svog vremena. Rakićeva disertacija prvobitno objavljena 1911. godine kao vodeći tekst u časopisu *Archiv für Die gesammte Psychologie*, Bd. XXI, preštampana je po Rakićevim rečima »za mene i univerzitet«, odnosno štampana kao posebna knjiga. U elektronskoj biblioteci *Nemačkog instituta za istoriju pedagogije* može se naći u popisima novih knjiga koje su donosili pedagoški časopisi naklonjeni eksperimentalnoj pedagogiji; cena Rakićeve knjige bila je 1.40 maraka.

»Čudnovata sudbina« Rakićeve rasprave i njene recepcije u našoj pedagogiji o kojoj je pisala prof. A. Marijanović upućuje na pitanje odnosa istorijskih dokumenata i ideja koje konstituišu jednu metodološku školu. U pismu Pedagoškom društvu Srbije Vićentije Rakić otvara i temu političkih i nacionalnih okolnosti u kojima nastaje pedagoška teorija, njegova studija nije imala politički sadržaj »ali je doživela politički udes: naime, kada su dve velike sile rešile da svoju otadžbinu napadnu iz pet država odjednom (bez prethodne objave rata), Hitlerova administracija je prethodno izbrisala moje ime iz udžbenika koji su pominjali moj rad«.³

¹ Iz Rakićevog pisama Ministru prosvete, prema Tešić, 1981, str. 9.

² Na Rakićev prevod *Guliverovog putovanja u Liliput*, svojevremeno se osvrnuo Slobodan Jovanović (Jovanović, S., 1991, str 535–538). U *Narodnoj enciklopediji SHS*, Milan Šević za Rakića navodi da je »docent pedagogije i književnik«.

³ Rakićevo pismo Pedagoškom društvu Srbije: »Nekoliko podataka iz prošlosti nastanka katedre (prikupljenih za regulisanje penzije)«.

Istoričar ideja Miloš Ković (Ković, 2003) prihvata mišljenje Ričarda Taka da istorija ideja ne može da se piše nezavisno od istorijskih zbivanja i procesa, van istorijskog konteksta u kome nastaju pojedini idejni pravci. Živa polemika na ovu temu vodena je tokom devedesetih godina i među metodolozima pedagoške historiografije. Kritika preterane »numerologije« u radovima iz istorije vaspitanja i obrazovanja često je vodila u drugu krajnost – »istoriju pedagoških paradigmi« koja nije uzimala u obzir socijalno-kulturne, političke i institucionalne uslove razvoja pedagoških pravaca.

U poduhvatu rekonstrukcije srpske filozofske baštine dr Ilija Marić primećuje da »kada se govori o negovanju dela velikih pojedinaca ne misli se samo na ponovno izdavanje njihovih spisa – a i to je, uzgred budi rečeno, kod nas najčešće zakazivalo – nego se, pre svega, misli na nastavljanje njihovog rada, na rešavanje njihovih problema i razmatranje njihovih rešenja, ukratko – misli se na kontinuitet unutar vlastite tradicije«. Mariću se odmah nameće pitanje »da li je kod nas uistinu ikada postojala neka filozofska škola kao svedočanstvo kontinuiteta?« (Marić, 2003; 14) Kada je u pitanju naša pedagoška metodološka škola čini nam se nespornim da su kako njen kontinuitet tako i njeni, u svakoj nauci nužni, diskontinuiteti, prelomi i prekidi, tokom čitavog XX veka povezani sa Vićentijem Rakićem. Otuda istraživanje istorijskog, socijalno-kulturnog i idejnog okvira Rakićevog dela predstavlja u isto vreme i istraživanje istorijskog konteksta u kome se razvijala srpska pedagogija.

Aktuelnost Rakićevog pedagoškog dela, koja danas nije manja nego u vreme kada o njoj piše prof. A. Marjanović, samo može da podstakne jedno ovako istorijsko istraživanje, utoliko pre što sporovi među savremenim pedagogima često nastaju usled nedovoljnog poznavanja ili jednostranih tumačenja pedagoške istorije. Kada, na primer, Diter Lencen piše da je pedagogu potrebno svojstvo »koje se u poslednjih 200 godina potpuno zanemarivalo: društvena sposobnost opažanja u smislu estetske rasudne moći« (Lencen, 2002; 20), on potpuno previda da je upravo odnos estetskog i etičkog rasuđivanja bio konstitutivan za Herbartovu pedagogiju i docnije herbartovce. Samo kao ilustraciju navodimo naslov jednog članka Stevana Okanovića *O estetskom predstavljanju sveta kao glavnom poslu vaspitanja*. Reaktuelizacija Kantove kritike moći suđenja i čitava biblioteka savremenih filozofskih i epsitemoloških dela posvećenih tumačenju Kantovog *kao da* u uvodu ove kritike, vratila je i temu estetskog rasuđivanja u centar pedagoškog mišljenja. Tek kada bi smo se otisnuli korak dalje, ka istraživanju vaspitnih sredstava i metoda, približili bi smo se problemima koje Rakić rešava u svom doktoratu.

Izgleda da su estetsko predstavljanje sveta i estetska rasudna moć pre izgubljeni u meandrima nemačke nauke o vaspitanju iz šezdesetih godina XX veka nego što su bili zanemareni u pedagogiji tokom poslednjih dvesta godina. Značaj estetskog vaspitanja, naravno, nije bio naglašen samo kod herbartovaca, ono je predstavljalo dodirnu tačku između filozofije, književnosti i naučne pedagogije.

Rakićev zadatak u *Vaspitanju igrom i umetnošću* obuhvatio je ali i znatno nadmašio razmatranje značaja estetskog vaspitanja karakteristično za herbartovce; istovremeno, Rakić je upadljivo distanciran od pokreta umetničkog vaspitanja koji svoj zenit dostiže upravo u vreme u kome piše svoju disertaciju; na kraju, braneći doktorat pred Mojmanom i Vuntom on izlaže i jedan psihološki pristup radikalno različit od Vuntove psihologije i vaspitnu teoriju koja u svojim osnovnim pretpostavkama prevazilazi istra-

živačke mogućnosti tadašnje eksperimentalne pedagogije.⁴ Nepristajanje na mišljenje u okviru »vladajućih paradigmi« možda je osnovna karakteristika Rakićevog rada. Na početku doktorskih studija bio je rešen na odlučan raskid sa starom, herbartovskom pedagogijom. Tokom studija, za vreme seminara kod M. Minha 1908. godine, Rakić već iznosi »pomirljivo mišljenje o suprotnosti koja danas vlada između pristalica stare i nove pedagogike« (Tešić, 1973; 116).

Stavljajući u središte svog pristupa vaspitanju shvatanje sposobnosti koje deli na sposobnosti za ponavljanje i sposobnosti za promenu, Rakić je istovremno postigao nekoliko efekata koji su omogućili da i danas o njemu govorimo kao o našem najznačajnijem teoretičaru vaspitanja. Pojam sposobnosti, pisao je kasnije Rakić, bio je istaknut od pedagoške prakse pre pedagoške teorije koja ga je »istakla iz prakse ali ga nije definisala: nije kazala šta su upravo sposobnosti – ta tako važna stvar i u životu i u vaspitanju«. Novo shvatanje sposobnosti bilo je osnova Rakićeve vaspitne teorije koja mu je dalje omogućavala razlikovanje vaspitnih funkcija (u kasnijoj pedagoškoj teoriji konzervirajuća i dinamička funkcija vaspitanja), odnosa »praktičnog života« i realnog obrazovanja, sa jedne, i formalnog (korelativnog) obrazovanja, sa druge strane. Ove podele nisu tek puke dihotomije. Funkcije vaspitanja tesno su povezane među sobom, upozoravao je Rakić, tako da je njihovo relativno odvajanje moguće samo kada je u pojedinim oblastima vaspitanja istaknuta samo jedna funkcija kao glavni zadatak. (Rakić, 1946; 27) Konstruišući opozicije u svojoj teoriji vaspitanja, obrazovanja, škole i nastave, Rakić ih istovremeno i dekonstruiše. U vreme oštrog sukoba pristalica stare i nove pedagogije upadljiva je Rakićeva rezerva prema »rdavom spajanju« igre sa školskim učenjem i njegov trud da se »škola rada« i »škola učenja« povežu u »skladnu celinu«. Ova dva nastojanja obezbedila su Vićentiju Rakiću jednu originalnu, ekscentričnu i »neparadigmatsku« poziciju u pedagogiji XX veka.

Nauka i vaspitanje ukusa

»Pitanje je već započelo, mi to znamo, i ta neobična izvesnost jednog drugog apsolutnog izvora, jedne druge apsolutne odluke, obezbeđena prošlošću pitanja, oslobađa nesamerljiv nauk: disciplinu pitanja.« (Žak Derida)

Originalnost Rakićeva vodila je neke istraživače njegovog dela ka zaključku da je bio jedan od retkih pedagoga koji nije polazio od uobičajenih filozofskih, antropoloških i socijalnih teorija i sistema. Ovakav zaključak je teško prihvatiti. Uticaj najmanje dve snažne filozofske struje može da se prati u Rakićevim radovima – socijaldarvinizma Herberta Spensera i filozofije karakteristične za *fin de siecle*, Šopenhauera i Ničea; vere u racionalno usavršavanje društva i čoveka sa jedne, i slavljenja iracionalne, dionizijevske sile u ljudskoj prirodi, sa druge strane. Osnovne definicije u svojoj vaspitnoj teoriji (»vaspitanje je svesna evolucija«, »vaspitanje je pre svega, nauka o potrebnom, zatim o onome što se menja«) Rakić preuzima od Spensera, odnosno od Ničea. On je i prevodio »neke manje stvari od Šopenhauera« i Spenserovu *Evoluciju*. Uticaj Šilera, Šopenhauera i Ničea vidi se i u Rakićevoj teoriji igre i umetnosti: »Glavna težnja igre i umetnosti jeste /.../ da funkciju promene pretvore u egzaltaciju. One hoće, dakle, da i onoga koji stvara i onoga koji uživa uzdignu do opijenosti (»šti-

⁴ O ovome svedoči živa diskusija između Mojmana i Vunta na odbrani Rakićevog doktorata. (Marjanović, 1967)

munga«). (Rakić, 1946; 43 – kurziv Rakićev) Iako je bio preteča bihejviorizma, Rakiću nije bila strana ni »filozofija štimunga«. U njegovoj *Teoriji obrazovanja* igra i umetnost imaju ulogu u otklanjanju jednostranosti u ljudskom životu koje nastaju usled »bolesti kulture«.

Prihvatajući neke od Šopenhauerovih i Ničeovih najznačajnijih stavova o vaspitanju, Rakić, rekli smo, ostaje upadljivo distanciran od pokreta umetničkog vaspitanja, popularnog u Nemačkoj krajem XIX i početkom XX veka. Pokret *Rembrantschule*, nazvane po knjizi Julijusa Lengbena *Rembrant kao vaspitač*, nosio je u svom epigonstvu u odnosu na Šopenhauera i Ničea i mnoga naopaka tumačenja njihove misli, od kojih je najgore bilo uznošenje čovekove iracionalnosti u mistifikaciju rasne i nacionalne »duševnosti«. Sam Lengben bio je i otvoreni antisemita (Peri, 2001; 486). Pripadniku jednog malog naroda i »niže« rase takve teorije svakako nisu mogle da se dopadnu.

Osim toga, svaka jednostranost nailazila je na otpor u Rakićevom mišljenju. Koliko god bila značajna u razvoju sposobnosti za promenu, »opijenost« ne može da se stavi iznad zahteva racionalnosti. »Trajno mešanje igre i rada vodi slabljenju smisla za stvarnost, nestalnosti, nepostojanosti i razuzdanosti«, pisao je Rakić. (Rakić, 1946; 51) Kao primer za ovakvu »razuzdanost«, pozivajući se na F. Paulzena, navodi renesansno obrazovanje. (Uticaj luteranskog puritanizma ovde ne može da se ne primeti.)

Istovremeno, Rakić želi da sačuva vaspitnu moć igre i umetnosti od podređivanja zahtevima praktičnog života ili »mrtvog školskog znanja«. Igra i umetnost teže da zadrže svoj slobodni i »nezainteresovani« karakter, dok praktična delatnost mora da očuva ozbiljnost. Zatim, Rakić razvija kritiku koja ostaje nedosegnuti uzor u srpskoj pedagogiji: u školi se formalno i sadržajno igra i umetnost preinačavaju u vrstu učenja i tehničkog uvežbavanja. Sadržajno, vaspitanje poezijom pretvara se u nastavu gramatike, retorike ili istorije književnosti, vaspitanje muzikom i likovnom umetnošću u učenje njihove tehnike, igre kretanja se zamenjuju nastavom gimnastike... Formalno se vaspitanje igrom i umetnošću spaja sa u nastavu stvorenim navikama raščlanjavanja, analiziranja, sistematiziranja ili popravaljanja, moralisanja i propisivanja pravila. (Rakić, 1946; 53)

Kao što preuzimanje »napora pojma« o vaspitanju određuje sagledavanje »pojava života« (*Lebenseinrichtung*)⁵, tako kritika vaspitnih sredstava i metoda proizvodi teoriju škole i nastave i odlučuje o prihvatanju pojedinih pedagoških pravaca. Rakićevo mišljenje na taj način pokazuje svoje pedagoške korene i ishode, ali ono nije lišeno filozofije i duha vremena u kome je nastalo. Mlađi od njenih vodećih predstavnika, Vićentije Rakić se u srpsku kulturnu elitu sa kraja XIX i početka XX veka uključio još kao student, prevodima Svifta, Spensera i Šopenhaura, i delio je njene ideale tokom čitavog života. Predvodnik ove elite i rodonačelnik »beogradskog stila«, Bogdan Popović, u svom kabinetu držao je fotografije Šopenhaura i Spensera; njegov brat, Pavle Popović, tražio je da se *Srpska književna zadruga* posveti objavljivanju takvih knjiga kao što su »*Vaspitanje sebe sama* od Blakija, *Samovaspitanje* od Čangina, *Vaspitanje volje* od Žila Pajo; zatim Maksime Epiktetove, *Utehe Boecijeve*, *Samoposmatranja* Marka Avrelija...« (Popović, prema Ković, 2003; 281) Sva usmerena na »izgradnju karaktera«, samovaspitanje, samodisciplinu, samoposmatranje, ova generacija *darwinista i džentlmena* duhovno je formirala i Vićentija Rakića. *Vaspitanje ukusa* Bogdana Popo-

⁵ Jedno detaljnije istraživanje bi, verovatno, pokazalo uticaj nemačke fenomenologije na Rakićevo ispitivanje »pojava života«.

vića i *Obrazovanje volje* Žila Pajoa kultne knjige njegovog naraštaja, bile su i dela kojima se Rakić vraća da bi ih dopunio novim pristupom ili ih podvrgao kritici, kao što to čini u svom *Obrazovanju volje* kritikujući neke postavke Žila Pajoa. Rakić je i privatno delio »prečutnu disciplinu« intelektualnih uzora svog vremena: samački život, trezvenost, materijalno odricanje u korist sopstvenog i narodnog usavršavanja.⁶ Slabosti školskog učenja nisu za Rakića predstavljala »neizbežno zlo školskog vaspitanja«. Njegovo stalno suprotstavljanje, »preganjanju« između stare i nove pedagogije, između škole rada i škole učenja, imalao je svoje duboko naučnoteorijsko opravdanje, ali oduševljenje koje iskazuje zbog toga što je Džon Džui tu podelu, kako mu se činilo, konačno prevladao, prevazilazi radost mislioca i naučnika koji je dočekao da drugi potvrde njegove postavke. Rakić nikada nije mogao da poveruje, kao što će Pajo u jednom trenutku poverovati, u *bankrotsvo nastave*, zato što: »Samo školovani ljudi, a naročito ljudi koji se celog svog veka ne bave nikakvim zarađivanjem, mogu od Države stvoriti jednu istinsku nacionalnu ustanovu namenjenu isključivo opštem dobru«. To jeste utopija, prva od svih utopija, ali za Vićentija Rakića to je bio način življenja.

Poput Bogdana Popovića, u kome se, po rečima Slobodana Jovanovića, vodila borba dve duše – jedne naklonjene humanizmu, druge savremenim (prirodnim) nauka ma i u Vićentiju Rakiću i njegovom *Vaspitanju igrom i umetnošću* borile su se dve duše, duša umetnika i duša naučnika, jedna koja teži da sačuva svoj slobodni i »nezainteresovani« karakter, druga koja čuva ozbiljnost.

Može li mu se poverovati kada tvrdi »*moje vreme je prošlo*«?

Literatura:

1. Grubačić, K. (1946): »Predgovor« (V. Rakić, *Vaspitanje igrom i umetnošću*), Prosveta, Beograd, str. 5–8;
2. Jovanović, D. (1939): »Pedagoška misao u Jugoslaviji (1919–1938. god.)«, u *Pedagoška Jugoslavija 1919–1938*, Beograd, str. 5–29;
3. Jovanović, S. (1991): »Guliverovo putovanje u Liliput, od Dž. Svifta, s engleskog preveo Vićentije Rakić, *Iz Dela*, 1903«, u *Iz istorije književnosti II* (tom XII Sabranih dela), BIGZ, Jugoslavija pablik, SKZ, Beograd, str. 535–538;
4. Ković, M. (2003): *Zapadnoevropske političke ideje u Srpskom književnom glasniku*, Magistraski rad odbranjen na Filozofskom fakultetu, Univerziteta u Beogradu;
5. Lencen, D. (2002): *Vodič za studije znanosti o odgoju*, Eduka, Zagreb;
6. Marić, I. (2003): *Filozofija na Velikoj školi*, Plato, Beograd;
7. Mitić, N. (1981): »Ličnost Vićentija Rakića (sećanje)«, *Nastava i vaspitanje – posebno izdanje* (Beograd), 1981, str. 121–122;
8. Marjanović, A. (1967): »Dr Vićentije Rakić«, u *Sedamdeset pet godina katedre za pedagogiju*, ZUNS, Beograd;
9. Peri, M. (2001): *Intelektualna istorija Evrope*, Klio, Beograd;
10. Radulaški, Lj. (1980): »Funkcija igre i umetnosti u pedagoškim shvatanjima Vićentija Rakića«, *Predškolsko dete* (Beograd), br. 3–4, str. 317–321;
11. Radulaški, Lj. (1981): »Shvatanja o faktorima razvoja ličnosti Vićentija Rakića«, *Nastava i vaspitanje – posebno izdanje* (Beograd), 1981, str. 75–87;
12. Šević, M. (1928): »Dr Vićentije Rakić«, u *Narodnoj enciklopediji SHS*, III knjiga, Bibliografski zavod, Zagreb, str. 800;
13. Tešić, V. (1973): »Put do doktorata V. Rakića«, *Nastava i vaspitanje*, br. 1;

⁶ Rakić je prodao kuću da bi završio doktorske studije. (Mitić, 1981; 122)

-
14. Tešić, V. (1981): »Dr Vićentije Rakić (ličnost, rad, pedagoške ideje)«, Nastava i vaspitanje – posebno izdanje (Beograd), 1981, str. 7–49;
 15. Potkonjak, N. (1981): »Rakićeva shvatanja pedagogije«, Nastava i vaspitanje – posebno izdanje (Beograd), 1981, str. 51–66;
 16. Rakić, V. (1920): *Obrazovanje volje*, Misao, Beograd;
 17. Rakić, V. (1926): *Opšta kutura duha i formalno obrazovanje*, Beograd,
 18. Rakić, V. (1946): *Vaspitanje igrom i umetnošću*, Prosveta, Beograd.

DISCIPLINE OF QUESTIONS OF VICENTIJJE RAKIC

Summary: *This paper was written on the occasion of 125 birthday of the most important Serbian pedagogues Vićentije Rakić. There has been an attempt to explain different approach in our pedagogical contemplation under the influence of his work and this approach should be seen in the context of cultural-historical situation and institution conditions in which it occurred. New approaches in the theories of pedagogical work, education, school and teaching are formed in works of Vićentije Rakić, and they had a strong influence on creation of pedagogues later. Sometimes they accepted conception characteristic for Vićentije Rakić, and very often adopted his way of understanding pedagogical issues.*

Work of Vićentije Rakić is still very actual, and it constituted methodological school of our pedagogy at important historical events during the 20th century.

Key words: *Vićentije Rakić, continuity and discontinuity in pedagogy.*

DISCIPLINA VOPROSA VI[^]ENTI} RAKI[^]A

Rezyme: *Nasto]a] rabota napisana po povodu 125 -letij so dn] ro`denij odnogo iz samwh zna~itelxnhw serbskih pedagogov, Vi~entij Raki~a. Mw popwtalix izu~itx, nastupiv[ij pod vlijniem ego rabot, perevorot v pedagogike stranw, v kontekste kulxturno-istori~eskih i institucionnhw uslovij, pri kotorwh on proizo-[el. Sformulirovannwe v proizvedenijh Raki~a, novwe podhodw v teorij vospitani] i obrazovani], [kolw i obu~eni], proizveli v zna~itelxnoj stepeni vlijnie na tvor~estvo bolee pozdnih serbskih pedagogov, kotorwe inogda prinimali harakternw dl] Raki~a koncepcii, a e[e ~a\ e vkly~ali ego sposob obdumvvanij pedagogi~eskih problem i voprosov v svoy de]telxnostx.*

@iznennostx proizvedenij Vi~entij Raki~a nablydaets], me`du pro~im i v tom, ~to oni formirovali metodologi~eskuy [kolu na[ej pedagogiki na vseh istori~eskih rasputx]h XX veka.

Kly~evwe slova: *Vi~entie Raki~, neprerwvnostx i prerwvnostx v pedagogike.*